בס"ד, י"ב כסלו התשפ"ז

ערכין ה' – קדשי מזבח, פחות מבן חודש ונכרי בערכין

שאלות:

1. נתן הקדיש את רגל הפרה שלו לעולה. הפרה כולה קדושה למזבח?

הקדשת איבר למזבח

בסוף הדף הקודם ראינו ש**אביי** הקשה על **רבא**: אם הברייתא על "ראש פרה זו הקדש" מדברת בקדשי מזבח, למה רק הראש קדוש? הרי הקדושה צריכה להתפשט בכולה!
בדף שלנו **אביי** מביא ברייתא שבה **רבי מאיר** אומר שמי שאמר "רגלה של זו עולה" לא הקדיש את כולה, כי כתוב "כֹּל אֲשֶׁר יִתֵּן מֵמֶנּוּ לַד' יִהְיֶה קֹדֶשׁ" (רק מה שנתן קדוש). אי אפשר לפדות רק את הרגל, כי כתוב "יִהְיֶה" (בהוייתה תהא). לכן הבהמה נמכרת למי שחייב עולה (כדי שיקריב אותה), והמוכר מקבל דמי חולין על שאר הבהמה בקיזוז דמי הרגל. **רבי יהודה**, **רבי יוסי** ו**רבי שמעון** לומדים מ"יִהְיֶה" לרבות את כולה. וגם **רבי מאיר** מודה שמי שהקדיש איבר שהנשמה תלויה בו (כמו ראש הפרה) קדשה כולה.
רבא ענה שהברייתא הזאת עוסקת בקדושת הגוף (הקדיש את הראש עצמו לעולה, והבהמה כולה קדושה), והברייתא על ראש פרה עוסקת בקדושת דמים (אמר "דמי ראש פרה זו עלי לקרבן", והקדיש רק את הדמים).
אביי הקשה מדברי **רבא** עצמו, שמי שהקדיש איל לדמי עולה קדוש קדושת הגוף וקרב בעצמו, כי הוא ראוי להקרבה. אם ככה, גם הקדשת ראש פרה לדמיו צריכה להחיל עליו קדושת הגוף, והקדושה צריכה להתפשט בכל הפרה, כי היא ראויה להקרבה!
רבא השיב שזה כשהקדיש את כולה לדמיו: מתוך שחלה עליה קדושת דמים, חלה עליה גם קדושת הגוף. אבל כשהקדיש רק איבר אחד לא אומרים פעמיים "מתוך" ברצף (פעם שמאיבר אחד תתפשט הקדושה בכולה, ושמתוך קדושת דמים בכולה, תהפוך לקדושת הגוף רש"י).

אביי הקשה שגם באיבר אחד לדמיו זה לא ברור, כי **רבה** שאל "הקדיש איבר לדמיו, מהו?" (האם אומרים פעמיים 'מתוך' וקדושת הגוף חלה על כולה), ולא פשט את הספק מהברייתא של ראש הפרה, ואם כדברי **רבא** היה צריך לפשוט. **רבא** ענה ש**רבה** שאל על בעל חיים תם (שלם), שראוי להקרבה, ולכן ייתכן שתחול עליו קדושת הגוף. הברייתא מדברת בבעל מום (כמו חמור), שלא ראוי להקרבה, ולכן אין לומר שתחול עליו קדושת הגוף.
אביי הקשה שגם בבעל מום **רבה** שאל, על מי שאמר "דמי ראשי עלי לקרבן" (ואדם לא ראוי להקרבה). **רבא** ענה ש**רבה** שאל זאת לפני ששמע את הברייתא, ועכשיו כבר אין לו ספק, והוא לא נותן דמי כולו, אלא רק דמי ראשו.

- הגמרא מביאה את שאלת **רבה** עצמה, שנשארה בלי הכרעה (תיקו), ועוד שני ספקות בקדשי מזבח, בכל ההקדשות האלו יש עירוב של שני דברים שונים:
  רבה שאל על מי שאמר "דמי ראשי עלי לקרבן": האם הוא נידון בכבודו ונותן דמי כולו, או שנותן רק דמי ראשו? ייתכן שנידון, כי לא מצאנו בהקדש דמים (בדק הבית) שלא נידון בכבודו, ומצד שני ייתכן שלא, כי לא מצאנו קרבן בעל מום כמו אדם שנידון בכבודו.

- **רבא** שאל על מי שאמר "ערכי עלי לקרבן" (ולא לבדק הבית): האם נידון בהשג יד (עני נותן לפי השג ידו) או לא (וחייב לשלם כשיעשיר)? ייתכן שנידון, כי לא מצאנו בערכין שלא נידון בהשג יד, וייתכן שלא, כי לא מצאנו הקדש (נדר) לקרבן שנפדה אלא בשוויו.
- **רב אשי** שאל על מי שהקדיש שדה אחוזה לקרבן (ולא לבדק הבית): האם היא נפדית בערך הקבוע בתורה (חמישים שקל כסף לשדה שזורעים בה שלושים סאה שעורים), כי לא מצאנו שדה אחוזה שנפדית אלא כך, או בשוויה, כי לא מצאנו הקדש לקרבן שנפדה אלא בשוויו?

2. רמי אמר "ערכו של התינוק שנולד לפני שבוע עלי". הוא חייב לשלם?

פחות מבן חודש ו"ערך כלי עלי"

המשנה אומרת שפחות מבן חודש נידר (מי שאמר "דמי תינוק זה עלי" נותן את שוויו, כמה שהוא נמכר בשוק) אבל לא נערך (כי הערכין בתורה מבן חודש ומעלה).
הגמרא מביאה ברייתא שבה **רבי מאיר** סובר שהמעריך פחות מבן חודש נותן דמיו, ו**חכמים** סוברים שלא אמר כלום.
הם חולקים בשאלה אם אדם מוציא דבריו לבטלה: **רבי מאיר** סובר שלא, ולכן הוא יודע שאין ערך לפחות מבן חודש וגמר בלבו לנדור דמים. **חכמים** סוברים שכן, ולכן הוא פטור.

הגמרא שואלת כאיזה שיטה הדין ש**רב גידל** אמר בשם **רב**, שהאומר "ערך כלי עלי" נותן דמים, ועונה שכדעת **רבי מאיר**, כי ברור שכלי לא נערך בערך נפשות. ושואלת: שזה פשוט! ועונה שהיינו חושבים שגם **חכמים** מסכימים, והם פוטרים את המעריך פחות מבן חודש רק כי הוא טעה וחשב שיש ערך לתינוק כזה כמו לבן חודש (ונדר בטעות לא חל), אבל בכלי אין טעות ואולי שם הם מודים שהנדר חל. לכן **רב** מלמד שזה רק כדעת **רבי מאיר**, ו**חכמים** פוטרים גם בכלי, כי הנימוק שלהם הוא שאדם מוציא דבריו לבטלה.
הגמרא שואלת למה **רב** צריך צריך ללמד את הדין לשיטת **רבי מאיר**, הרי לדעתו עוד יותר פשוט שהכוונה בכלי היא לדמי הכלי! הגמרא עונה שהיינו חושבים שהוא מחייב בפחות מבן חודש רק כגזירה, כדי שאנשים לא יטעו לפטור גם את המעריך בן חודש, ובכלי אין צורך בגזירה כזו. **רב** מלמד שטעמו של **רבי מאיר** הוא שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, ולכן אין הבדל.

הגמרא שואלת כאיזה שיטה הדין ש**רבה בר יוסף** אמר בשם **רב** (ויש אומרים **רב ייבא בר יוסי**), שהמקדיש בהמת חבירו נותן דמיה, ועונה שכדעת **רבי מאיר**, כי הוא יודע שאי אפשר להקדיש דבר שלא שלו, ולכן התכוון לדמים. הגמרא שואלת הרי כבר אמרנו את זה על כלי! ועונה שהיינו חושבים שכלי שונה, כי אין לו ערך, אבל בבהמה, שהיא בת הקדש, ייתכן שהוא לא מתכוון בכלל לכסף אלא הוא טעה ואמר בלבו "אם אבקש מבעליה שימכור לי, היא תתקדש מעכשיו ואקריב אותה" (כוונתו להקדיש את הבהמה עצמה ולא את דמיה, ולא יודע שזה לא תופס). **רב** מלמד שלא אומרים כך. **רב אשי** אמר שזה כשאמר "דמי בהמת חברי עלי", אבל כשאמר "הרי בהמה זו הקדש" לא התחייב בדמיה, כי כוונתו לבהמה עצמה.

3. אחמד, שהוא נכרי, אמר "ערכו של דוד עלי". הוא חייב לשלם?

נכרי בערכין

המשנה אומרת ש**רבי מאיר** סובר שנכרי נערך (ישראל שאמר "ערכו של נכרי זה עלי" משלם לפי הגיל של הנכרי) אבל לא מעריך, ו**רבי יהודה** סובר שהוא מעריך אבל לא נערך. שניהם

מודים שנכרים נודרים דמים ונידרים (מי שאמר "דמי נכרי זה עלי" נותן את דמיו).

הברייתא לומדת מ"דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ כִּי יַפְלִא נֶדֶר בְּעֶרְכְּךָ נְפָשׁוֹת" שרק ישראל מעריכים ולא נכרים, ומ"אִישׁ" שנכרי נערך (**רבי מאיר**). **רבי מאיר** מסביר שכשמקרא אחד מרבה ומקרא אחד ממעט, הוא אומר שנכרי נערך ולא מעריך כי התורה ריבתה בנערכין יותר, שהרי חרש שוטה וקטן נערכים ולא מעריכים. **רבי יהודה** דורש הפוך: "בני ישראל" ממעט נכרי מלהיערך, ו"איש" מרבה אותו למעריך, כי התורה ריבתה במעריכין יותר, שהרי טומטום ואנדרוגינוס מעריכים ולא נערכים.
רבא אמר שההלכה של **רבי מאיר** מסתברת, אבל ההסבר שלו לא, ולהיפך אצל **רבי יהודה**, כי נחמיה בזמן עולי בבל אמר לגויים שרצו לעזור בבניית המקדש "לֹא לָכֶם וָלָנוּ לִבְנוֹת בַּיִת לֵאלֹהֵינוּ", וערכין הם לבדק הבית, סימן שגויים לא מעריכים ולא תורמים למקדש. אבל טעמו לא מסתבר, כי חרש שוטה וקטן הם לא דוגמה טובה, כי הם לא בני דעה (ולכן גם לא נודרים). ולהפך, טעמו של **רבי יהודה** מסתבר, כי טומטום ואנדרוגינוס הם בני דעה והתורה מיעטה אותם מלהיערך, ויש לדמות אליהם את הנכרים. אבל הלכתו לא מסתברת, בגלל "לא לכם ולנו", שלא מקבלים את תרומתם לבדק הבית.
הגמרא שואלת מה **רבי יהודה** עושה עם "לא לכם ולנו", ועונה ש**רב חסדא** אמר בשם **אבימי** שהוא לומד מהפסוק הזה שערכו של נכרי שהעריך אסור בהנאה ונגנז ולא משתמשים בו.
הגמרא מקשה שאם ככה, לא מועלים בו (מי שנהנה ממנו בשוגג לא חייב בקרבן מעילה), כמו בחמש חטאות המתות ובמעות ההולכות לים המלח, שאסור ליהנות מהן, אבל מי שנהנה לא חייב בקרבן מעילה, כי זה לא נקרא קדשי ד'. והרי ברייתא אומרת שבקדשי נכרים מועלים בקדשי בדק הבית!
לכן בסוף **רבא** הסביר שלדעת **רבי יהודה** ערכו של הנכרי ניתן לבדק הבית ולא נגנז, והסירוב "לא לכם ולנו" היה משום רפיון ידים, כי כתוב "וַיְהִי עַם הָאָרֶץ מְרַפִּים יְדֵי עַם יְהוּדָה וּמְבַהֲלִים אוֹתָם לִבְנוֹת": הנכרים רצו להשתתף כדי להיות מעורבים ולהשפיע ועל ידי זה לעכב את הבנייה (רש"י).

והגמרא ממשיכה בדף הבא לדון אם מקבלים מנכרי נדבה לבדק הבית.